



"Att väcka den så kallade läslusten"

Om synen på folkbibliotekens kompetens kring läsfrämjande
och litteraturförmedling för barn.

Innehåll

Inledning.....	3
Bakgrund.....	4
Folkbibliotekspersonalens och bibliotekschefernas syn på kompetens.....	6
Synen på kompetens och det läsfrämjande arbetet i kommunernas biblioteksplaner.....	15
Arbetsgruppens reflektioner.....	19
Blicken utåt.....	21
Slutord.....	23
Referenser.....	24

Text: Elin Johansson, Ellinore Goude och Linn Kvist.

Foto: Mattias Johansson

Layout: Regionstab kommunikation | Andrea Bilic

Utgivare: Biblioteksutveckling Region Kalmar län (2024).

Inledning

I april 2023 bildades en arbetsgrupp med en medarbetare från Biblioteksutveckling Region Kalmar län, en bibliotekarie från Kalmar kommun och en bibliotekarie från Mönsterås kommun. Arbetsgruppen hade till uppgift att samla en bild av synen på folkbibliotekens kompetens kring läsfrämjande och litteraturförmedling för barn. Det gjordes genom att folkbibliotekspersonal och bibliotekschefer, i olika enkäter, fick svara på frågor som handlade om just läsfrämjande och litteraturförmedling.

I den här rapporten finns arbetsgruppens sammanställning och analys av enkätsvaren. Rapporten lyfter även vad kommunernas biblioteksplaner säger om det läsfrämjande arbetet och ger en blick utåt till andra studier och forskning.

Rapportens titel, "Att väcka den så kallade läslusten", är ett citat från ett enkätsvar. Vi i arbetsgruppen tycker att det på ett vis lyfter ett mönster som vi sett i svaren. Nämligen att många väljer att beskriva det läsfrämjande arbetet i relation till begrepp som "läspepp", "läsglädje", "läsinspiration" och just "läslust". Men svaren

visar däremot att det finns olika tankar och idéer kring vilken kompetens som behövs, för att kunna förmedla pepp, glädje, inspiration och lust till läsning.

Rapporten är bland annat tänkt att bidra som ett underlag till samtal, för att stärka det läsfrämjande arbetet för barn på folkbiblioteken i Kalmar län. Därför är rapporten främst skriven med folkbiblioteken i länet och Biblioteksutveckling Region Kalmar län som tilltänkt målgrupp. Men vi hoppas att läsningen även kan vara givande för fler.

Elin Johansson

*Biblioteksutvecklare, Biblioteksutveckling
Region Kalmar län*

Ellinore Goude

Bibliotekarie, Kalmar kommun

Linn Kvist

Bibliotekarie, Mönsterås kommun

Bakgrund

Kulturrådet genomförde under 2021-2023 en satsning på ett läsfrämjandelyft för personal på de kommunala folkbiblioteken. Läsfrämjandelyftet tog sin utgångspunkt i de nationella målen för läs- och litteraturfrämjande.

Läsfrämjandelyftet skulle bidra till kompetensutveckling inom litteraturförmedling och läsfrämjande, med ett särskilt fokus på barns och ungas läsning.

Det långsiktiga målet var att bidra till att skapa en likvärdig och hållbar infrastruktur för folkbibliotekens kompetensutveckling, med fokus på läsfrämjande och litteraturförmedling. För att ge barn och unga mer likvärdiga förutsättningar för en fullgod läsförmåga och lustfyllda läsupplevelser. Läsfrämjandelyftet syftade till att:

- stärka biblioteksmedarbetarna i deras profession och i rollen som läsfrämjare,
- stärka bibliotekens chefer och medarbetare i att arbeta strategiskt med det läsfrämjande uppdraget.

Under projektiden kunde kommuner och regioner söka bidrag från Kulturrådet för kompetenshöjande insatser. Biblioteksutveckling Region Kalmar län (hädanefter Biblioteksutveckling) valde att använda delar av sina medel till att bilda en arbetsgrupp.

Syfte och mål med kartläggningen

Arbetsgruppen bestod av en medarbetare från Biblioteksutveckling och två bibliotekarier från två kommuner i länet. För att möjliggöra arbetet fick kommunerna ekonomisk ersättning för att täcka sina personalkostnader.

Utgångspunkten i arbetet har varit att genomföra en kartläggning. Syftet med den var att:

- samla en bild av synen på kompetens hos länets folkbibliotekspersonal och bibliotekschefer, inom läsfrämjande och litteraturförmedling för barn,
- ta fram underlag till samtal kring det läsfrämjande arbetet för barn,
- bidra som underlag i planering och prioritering av kompetenshöjande insatser som Biblioteksutveckling erbjuder folkbiblioteken i länet.

Målet med kartläggningen var att bidra till att stärka det läsfrämjande arbetet på folkbiblioteken i länet. Den här rapporten är ett resultat av den kartläggning som arbetsgruppen genomförde.

Begreppslista

Användaren:

I rapporten förekommer begrepp som "låntagaren" och "besökaren". Detta är i de fall då texten refererar till en annan text eller källa. I den löpande texten har vi valt att använda begreppet "användaren", eftersom det är ett begrepp som används i bibliotekslagen.

Barn:

När vi skriver "barn" i texten går vi efter barnkonventionens definition och menar varje människa under 18 år.

Barn och unga, barn och ungdomar:

I rapporten förekommer begrepp som "barn och unga" och "barn och ungdomar". Detta är i de fall då texten refererar till en annan text eller källa. Vilka åldrar det exakt handlar om i de fallen framgår inte alltid.

Folkbibliotekspersonal:

När vi skriver "folkbibliotekspersonal" menar vi all personal som arbetar i folkbibliotekets verksamhet, i direkt kontakt med användaren.

Kompetens:

När vi skriver "kompetens" menar vi olika typer av kompetens. Det kan vara en kombination av formell utbildning och kunskap som har utvecklats under yrkeslivet.




Läs för mig

Folkbibliotekspersonalens och bibliotekschefernas syn på kompetens

För att genomföra kartläggningen har arbetsgruppen skickat ut tre enkäter. I det här avsnittet presenteras de mönster som arbetsgruppen sett i enkätsvaren.

Den första enkäten riktade sig till nätverket för barn och unga, ett nätverk som består av folkbibliotekspersonal i länet. Enkäten skickades ut i juni 2023. Den andra och tredje enkäten skickades ut i september samma år. Den ena riktade sig till all folkbibliotekspersonal och den andra till alla bibliotekschefer i länet.

För att analysera enkätsvaren har arbetsgruppen inspirerats av Innovationsguidens metod "Hitta mönster". Först har vi, var och en i arbetsgruppen, gjort en egen mönsteranalys av enkätsvaren och sedan har vi jämfört våra analyser med varandra.

Enkät till nätverket för barn och unga

I den enkät som riktade sig till nätverket för barn och unga ställdes följande frågor:

- Vilken kompetens tycker du att folkbibliotekspersonal bör ha, när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn?
- Vilken kompetens tycker du saknas idag på folkbiblioteken där du arbetar? Vad tror du det beror på?
- Vilka förutsättningar, resurser och ambitioner tycker du finns för kompetensutveckling på folkbiblioteken där du arbetar?
- Har du andra tankar eller reflektioner som du vill lyfta? Eller kanske något medskick till oss i arbetsgruppen?

I enkäten förtydligades begrepp som "barn", "folkbibliotekspersonal" och "kompetens". Enkäten finns i sin helhet som en bilaga till den här rapporten.

När enkäten skickades ut bestod nätverket av 34 personer och det var 18 av dem som svarade. De två bibliotekarier som är med i arbetsgruppen svarade också på enkäten, eftersom de är med i nätverket.

Enkäten till nätverket såg vi i arbetsgruppen som en slags förstudie till en större enkät som vi planerade att

skicka ut senare. Syftet med enkäten till nätverket var alltså att "ta tempen" på frågorna och testa frågeformuleringar.

I den här rapporten har vi valt att inte sammanställa nätverkets svar, på samma sätt som vi gjort med de två andra enkäterna. Däremot finns den analys som vi gjorde utifrån nätverkets svar med, som underlag i våra avslutande reflektioner här i rapporten.

När vi analyserade enkätsvaren från nätverket, såg vi bland annat ett tydligt mönster i ett "vi och dom". Det handlade framför allt om tre olika grupper som många skiljde åt: "vi som jobbar med barnverksamhet", "de som jobbar med vuxna" och "chefen".

Det kunde exempelvis handla om att skilja grupperna åt när det gällde nivåer av engagemang, intresse och förståelse för det läsfrämjande arbetet. Men det handlade också om förmågan att kunna möta barn och ha kännedom om litteratur för barn.

Eftersom vi såg ett tydligt "vi och dom" valde vi att i nästa steg skicka ut två olika enkäter. En som riktade sig till all folkbibliotekspersonal och en som riktade sig till bibliotekscheferna. Anledningen var att vi ville ta reda på mer kring vad detta med "vi och dom" kunde handla om.

Enkät till all folkbibliotekspersonal

Som en bilaga till rapporten finns den enkät som skickades ut till all folkbibliotekspersonal. I enkäten markerades vissa ord med fetstil, här i texten har orden kursiverats. I enkäten ställdes följande frågor:

- I din tjänst, arbetar du huvudsakligen eller till största del, med barnverksamhet?
- Vilken kommun arbetar du i?
- Vad är läsfrämjande och litteraturförmedling för dig?
- Vilken kompetens tycker du att folkbibliotekspersonal, som uttalat arbetar med barnverksamhet, *bör* ha när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Vad saknas idag?
- Vilken kompetens tycker du att folkbibliotekspersonal, som inte uttalat arbetar med barnverksamhet, *bör* ha när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Vad saknas idag?
- Vilka krav tycker du kan ställas på en bibliotekschefs kompetens, när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Vad saknas idag?
- Vilken form av kompetensutveckling föredrar du? Exempelvis: digitala utbildningar, digitala utbildningar som inte är tidsbestämda, kurser på Digiteket, fysiska inspirationsdagar, läsa litteratur, göra studiebesök, kollegialt lärande, ta del av goda exempel från andra ...?

Det var sammanlagt 30 personer som svarade på enkäten. 12 personer svarade att de arbetar huvudsakligen eller till största del med barnverksamhet, 18 personer svarade att de inte gjorde det. Av länets 12 kommuner var 8 kommuner representerade bland de som svarade.

Biblioteksutveckling har en kontaktlista till folkbibliotekspersonal i länet, enligt den listan arbetar drygt 170 personer på folkbiblioteken i länet. Med andra ord är svarsfrekvensen på enkäten något låg. Dessutom är en av länets kommuner betydligt mer representerad, nästan hälften av dem som svarat arbetar i samma kommun.

När svarstiden för enkäten gått ut påbörjade vi i arbetsgruppen en analys av svaren som kommit in. Den bedömning som vi gjorde då var att vi kunde se en mättnad i svaren. De mönster vi såg, var också mönster som vi kände igen från nätverkets svar. Därför valde vi att inte skicka ut enkäten på nytt, i förhoppning om att vi då skulle få in fler svar.

Här i rapporten har vi valt att presentera våra mönsteranalyser för respektive fråga. Det som är markerat med citattecken är direkta citat från enkätsvaren.

”Vad är läsfrämjande och litteraturförmedling för dig?”

I enkätsvaren ges det olika exempel på läsfrämjande aktiviteter, bland annat: bokattacker, bokprat, läsveckor, workshops, boktips i biblioteksrummet och på sociala medier, olika tävlingar, författarbesök, sagostunder, bokklubbar, läsprojekt, uppsökande verksamhet, samtal med låntagare vid lånedisken eller bland bokhyllorna, högläsning, läsecirklar, skrivarcirklar och bokväskor till förskolor. Någon skriver att en läsfrämjande aktivitet även är ”när vi sitter och pysslar och pratar om dinosaurier och jag tar fram en sådan bok”.

I enkätsvaren går det också att se vikten och betydelsen av det läsfrämjande arbetet, det beskrivs som någonting viktigt och stort. Någon skriver: ”Det är hela bibliotekets kärnuppdrag. Gör vi någonsin något som inte är läsfrämjande är det anledning nog att ifrågasätta vad vi sysslar med.”

En annan skriver att det handlar om att ”prata om böcker och läsningens fördelar i så många olika former man kan”.

Sprida läslust, läsglädje och inspirera

Ett tydligt mönster i svaren är vikten av att sprida läslust, läsglädje och att inspirera till läsning. Att skapa intresse kring läsning, ”väcka läslust och glädje över att hitta nya världar och tankar” och att läsfrämjande handlar om ”att få barn att älska böcker och läsning och förstå magin med böcker”.

I svaren lyfts det fram att det är viktigt att fokusera på det som intresserar barnet. Någon skriver att det handlar om att bidra till att ”personen hittar sin egen unika lust till läsning som gör att läsning får stabilt fäste”.

Vikten av att ta sig tid till att prata med barn och föräldrar, direkt bland bokhyllorna, lyfts också fram. Någon beskriver att det handlar om att genomföra ett positivt läsfrämjande samtal med ett barn eller ett barns vuxna som gör skillnad för deras läsning.

Tillgängliggöra

Ett annat tydligt mönster handlar om att tillgängliggöra litteraturen. Att kunna förmedla rätt bok till rätt person är någonting som återkommer i flera svar. Att göra det oavsett barnets förutsättningar, ålder, intressen, läsförmåga eller intresse för läsning.

Här lyfts också vikten av att hjälpa barnet att hitta en ingång till litteraturen och att göra det genom olika genrer och format.

”Ibland tänker jag att det kanske är referenssamtalet som är det viktig. Hur vi kommunicerar med våra besökare för att komma fram till vad de vill ha. Att läsfrämjande mer kan handla om att kommunicera kring litteratur och läsning än att komma med exakta boktips.”

/ Citat från folkbibliotekspersonal.

I svaren lyfts det fram att det också handlar om att tillgängliggöra litteraturen utanför biblioteksrummet, bland annat genom att skicka ut boklådor till skolor och förskolor. Men också att använda sociala medier, bland annat för att nå ut till fler och nya grupper.

Biblioteksrummet

I det läsfrämjande arbetet lyfts biblioteksrummet fram som ett viktigt verktyg. Någon skriver att ”få barnen sugna på böcker kan göras via bra skyltning, genremärkning och att sätta böckerna i genrer på hyllorna”. Det ska vara enkelt att hitta menar många. Biblioteksrummet ska vara öppet och bemannat. En plats dit alla känner sig välkomna.

”Ge oss lästid så kommer vi ge barnen bättre guidning i bokutgivningen.”

/ Citat från folkbibliotekspersonal.

”Skulle generellt säga att vårt bibliotek saknar barnperspektivet. Hela biblioteket är i någon mening utformad för en vuxen låntagare. Även på barnavdelningen presenteras böckerna på samma sätt som på vuxen, vilket innebär att man behöver vara en ganska god läsare för att självständigt kunna hitta böcker man är intresserad av. Vi pratar ofta om tillgänglighet, men vi behöver bli bättre på att förstå hur barn avkodar sin omgivning och tillgänglighetsanpassa för det.”

/ Citat från folkbibliotekspersonal.

“Vilken kompetens tycker du att folkbibliotekspersonal, som uttalat arbetar med barnverksamhet, bör ha när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Vad saknas idag?”

På frågan om vilken kompetens som saknas idag lyfts bland annat följande exempel fram: kunskap om olika funktionsnedsättningar, om språkutveckling, analys av barnlitteratur, om hur barn lär sig läsa, om hur en pratar om böcker på ett engagerande sätt och om olika sätt att boktipsa på.

Någon skriver att det som saknas kan vara omvärldsbevakning, eftersom det ofta är liknande programutbud som erbjuds på folkbiblioteken.

Någon skriver att det som saknas ibland är en “reflektion kring själva syftet med det vi gör”. Personen efterfrågar en större diskussion kring det läsfrämjande arbetet.

Någon annan skriver att det kan vara svårt att sätta ord på vad som formellt är kompetens och menar att “vi sitter på väldigt mycket informell kunskap, så kallad tyst kunskap”.

Litteraturkännedom

Ett tydligt mönster i svaren är kunskap och kompetens kring litteratur för barn. Däremot varierar svaren alltifrån att “ha koll på” till att ha “bra och bred kännedom”. Många är inne på att det handlar om kunskap kring både den nutida och äldre litteraturen. Någon skriver att det också handlar om att ha kunskap om det egna beståndet, om att känna sig “hemma i dina egna bokhyllor”.

Flera menar att kunskap och kompetens kring litteraturen hänger ihop med lästid. Många menar att den tiden inte finns eller inte prioriteras. Någon skriver att läsning är någonting som ofta sker utanför arbetstid. Någon annan skriver att det inte bara behöver handla om lästid, utan också om att ta del av olika förlagsdagar eller bara bläddra i nya böcker.

Intresse för målgruppen

Ett annat mönster är intresse för målgruppen, att det är viktigt att ha koll på barns intressen och deras vardag. Det handlar om att vara där barn är, både på sociala medier och på platser som barn besöker på sin fritid.

Det handlar också om att visa intresse när barn besöker biblioteket, att visa sig både intresserad och tillgänglig. Helt enkelt att ta det första steget för att skapa kontakt.

Bemötande och pedagogik

Flera lyfter vikten av att kunna möta alla barn, nå alla målgrupper och anpassa sig efter barnets behov. Att det handlar om att ha pedagogiska kunskaper, social kompetens, kunna prata med barn och inför större barngrupper och att det handlar om en förmåga att skapa relationer till barn.

Förmedla litteraturen

När det gäller att förmedla litteratur så lyfts både kunskaper om “verktyg för hur man inspirerar” och att skapa ett attraktivt biblioteksrum fram som viktiga. Litteraturen ska vara presenterad på ett tilltalande sätt och folkbibliotekspersonalen ska hålla utbudet uppdaterat.

“Vilken kompetens tycker du att folkbibliotekspersonal, som inte uttalat arbetar med barnverksamhet, bör ha när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Vad saknas idag?”

Litteraturkännedom

På samma sätt som litteraturkännedom lyftes som en viktig kompetens för någon som uttalat arbetar med barnverksamhet, lyfts den även som viktig för någon som inte gör det. Däremot tycks det inte ställas lika höga krav. Det handlar i svaren mer om att “ha kännedom” och att det vore “önskvärt att vi alla hade någon sorts överblick”.

Flera lyfter också att kännedom om litteratur för barn är något som saknas hos många som inte uttalat arbetar med barnverksamhet.

Bemötande

Ett annat mönster är kompetens att kunna ge barn ett bra bemötande, att kunna kommunicera med barn och ha ett intresse för målgruppen. Någon skriver att det handlar om att “se barnen och få dem att känna sig betydelsefulla och sedda”.

"Hoppa in" när det behövs

Det är många som lyfter perspektivet av att arbeta på ett mindre folkbibliotek. Att det då kan innebära att en måste vara beredd "att hoppa in", exempelvis vid en kollegas frånvaro. För att kunna göra det krävs det både en viss grundläggande kunskap om det läsfrämjande arbetet och även ett visst engagemang menar flera.

Flera är inne på att det handlar om att "försöka själv" och inte alltid hänvisa "till oss barnbibliotekarier".

Någon skriver att det borde vara självklart åt båda hållen, att en barnbibliotekarie också ska kunna tipsa om och förmedla vuxenlitteratur eller kunna genomföra en aktivitet för vuxna.

"Vilka krav tycker du kan ställas på en bibliotekschefs kompetens, när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Vad saknas idag?"

Det är flera som i sina svar skriver att de inte vet vilka krav som kan ställas på en bibliotekschefs kompetens.

Någon skriver att en bibliotekschef borde ha samma kompetens som någon som inte uttalat arbetar med barnverksamhet, men skriver också att "jag tycker att kraven kan ställas högre på en bibliotekschefs kompetens".

Någon skriver att många bibliotekschefer kommer från helt andra branscher och bakgrunder än från biblioteksvärlden, vilket kan göra att vissa kunskaper generellt saknas.

Veta om vikten av det läsfrämjande arbetet

Flera lyfter att det är viktigt att en bibliotekschef vet om vikten av läsning och det läsfrämjande arbetet. Någon skriver att en chef behöver ha den kunskapen för att kunna ta rätt beslut som rör verksamheten. Andra exempel i svaren är bibliotekschefens kunskap om vilka lagkrav och metoder som finns för det läsfrämjande arbetet.

Skapa förutsättningar

Ett annat mönster är bibliotekschefens roll i att skapa förutsättningar för det läsfrämjande arbetet. Att stå för strukturen och möjliggörandet, medan personalen i sin tur ska stå för kompetensen kring det praktiska genomförandet. I svaren lyfts också bibliotekschefens roll i att stå för prioriteringar, besluta om resurser och att anställa personal med rätt kompetens.

Engagemang och stöttning

Det är många som lyfter hur viktigt det är att en chef visar engagemang och stöttar personalen i deras arbete. Någon skriver att det är viktigare att en bibliotekschef "stöttar och lyssnar på de förslag som barngruppen kommer med än att själv vara expert".

Att visa intresse menar många hänger ihop med ett signalvärde, att chefen helt enkelt signalerar till hela personalgruppen att barn och unga är en prioriterad målgrupp.

"Vilken form av kompetensutveckling föredrar du? Exempelvis: digitala utbildningar, digitala utbildningar som inte är tidsbestämda, kurser på Digiteket, fysiska inspirationsdagar, läsa litteratur, göra studiebesök, kollegialt lärande, ta del av goda exempel från andra ...?"

På den här frågan har vi i arbetsgruppen inte kunna se något mönster i enkätsvaren.

Någon skriver i sitt svar: "En blandning av allt!". Vilket är en ganska bra sammanfattning av vad svaren visar.

"Att arbeta läsfrämjande innebär mycket mer än att bara sitta på kontorsstolen och planera, något som jag upplever många chefer inte förstår."

/ Citat från folkbibliotekspersonal.

"Jag skulle önska att chefen brann mer för just barnlitteratur och vågade säga till oss som arbetar med barnverksamhet att vi ska satsa på läsfrämjande i alla dess former, och få möjlighet att göra det i våra tjänster. I nuläget verkar det som att vi främst ska satsa på programverksamhet för att få fin besöksstatistik."

/ Citat från folkbibliotekspersonal.



känslor

rymden

smådjur

växter

vilda djur

fordon

hajar

havet

Enkät till bibliotekschefer

Som en bilaga finns den enkät som skickades ut till alla bibliotekschefer. På samma sätt som i enkäten till all folkbibliotekspersonal markerades vissa ord med fetstil, här i texten har orden kursiverats. I enkäten ställdes följande frågor:

- Vad är läsfrämjande och litteraturförmedling för dig?
- Vilken kompetens tycker du att folkbibliotekspersonal, som uttalat arbetar med barnverksamhet, *bör* ha när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Vad saknas idag?
- Vilken kompetens tycker du att folkbibliotekspersonal, som inte uttalat arbetar med barnverksamhet, *bör* ha när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Vad saknas idag?
- Vilka krav tycker du kan ställas på en bibliotekschefs kompetens när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Anser du själv att du uppfyller dessa, i så fall på vilket sätt?
- Ser du att det saknas någon kompetens hos din personal? I så fall vilken kompetens?
- Vilka förutsättningar, resurser och ambitioner finns för kompetensutveckling för dig och din personal?

Av länets 12 kommuner var det bibliotekschefer från 6 kommuner som svarade på enkäten.

“Vad är läsfrämjande och litteraturförmedling för dig?”

Inspiration och glädje

Ett tydligt mönster är hur bibliotekscheferna beskriver det läsfrämjande arbetet i termer av att “inspirera till läsning”, “locka till läsning” och “ge läsglädje”.

I svaren beskrivs personalens roll som att nå ut till och inspirera de som ännu inte upptäckt litteratur, arbeta för att “stärka läsarens läsaridentitet”, ge fler möjlighet till en konstnärlig upplevelse genom litteratur och att “med glädje inspirera och entusiasmera till läsning”.

Tillgängliggöra

Här handlar det i svaren om förmågan att nå ut, ta bort hinder för läsning, öppna vägar till språkutvecklande och synliggöra läsning. Att ge verktyg till alla barn, oavsett barnets ålder eller förutsättningar.

I svaren nämns också att läsfrämjande är att tillgängliggöra bra och intressant läsning. Men att det även handlar om exponering av böcker i biblioteksrummet och att arbeta med digital marknadsföring.

Utbud och tillgång

I svaren rör det sig om beskrivningar kring brett medieutbud, “populära och intressanta böcker”, att det ska finnas en mångfald av böcker på olika språk och i olika format. Att det är folkbibliotekens roll att göra det enkelt för användaren att låna och att det ska finnas lockande aktiviteter som är enkla att ta del av.

“Vilken kompetens tycker du att folkbibliotekspersonal, som uttalat arbetar med barnverksamhet, bör ha när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Vad saknas idag?”

Inspiration och glädje

Det går att se ett liknande mönster som i svaren till den tidigare frågan. Nämligen att folkbibliotekspersonalens kompetens beskrivs i termer av att “ha en inspirerande förmåga att kunna entusiasmera barn och ungdomar till läsning”, att “glädjen och engagemanget är otroligt viktigt” och att det handlar om att på ett intressant och inspirerande sätt boka tipsa samt “våga göra det med glädje och engagemang”.

Svaren lyfter också vikten av att arbeta med att “inspirera till läsfrämjande i det fysiska rummet” och att “skapa mysiga och roliga aktiviteter som skapar glädje och läslust”.

Intresse och engagemang för barn

I svaren finns det mönster som handlar om att personalen ska ha ett intresse och engagemang för barn, ha en känsla för vad barn tycker är intressant och “tycka om att arbeta med barn och unga”.

Kontakt och bemötande

Det finns mönster som handlar om att folkbibliotekspersonalen ska kunna skapa kontakt med barn och

kunna möta alla barn. Ord som "servicemindset" och initiativförmåga nämns. Någon skriver att det handlar om att se "individens behov och eventuella hinder som kan finnas för att kunna möta litteraturen".

Omvärldsbevakning och litteraturkännedom

I svaren lyfts omvärldsbevakning och litteraturkännedom fram som viktiga delar i det läsfrämjande arbetet. Det handlar bland annat om att ha kunskap om nya boktitlar, ha koll på recensioner, olika tjänster och format.

Språk och pedagogik

Att ha kunskap om barns språk- och läsutveckling lyfts fram som viktigt. Även kunskap kring funktionsnedsättningar, olika sätt att läsa, om läsningens positiva kognitiva effekter och "effekter på livsföring". Någon beskriver kunskapen om "andra kulturer och deras litteraturvanor" som viktig.

Marknadsföring

Att nå ut till användarna lyfts fram som viktigt, men i svaren lyfts det också att det är en kunskap som saknas hos en del idag. Nämligen kunskapen om hur folkbiblioteken kan nå olika och nya målgrupper samt genom vilka kanaler som folkbiblioteken bäst når grupperna.

Samverka och samarbeta

I svaren lyfter bibliotekscheferna samverkan som en viktig kompetens. Att kunna initiera och bygga vidare i samverkan med olika parter, exempelvis med barnhälsovården och skolan. Men också att kunna samarbeta med sina närmsta kollegor.

"Vilken kompetens tycker du att folkbibliotekspersonal, som inte uttalat arbetar med barnverksamhet, bör ha när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Vad saknas idag?"

På den här frågan har arbetsgruppen sett ungefär samma mönster som i den tidigare frågan. Två bibliotekschefer skriver exempelvis i sina svar "se ovan" och "samma som ovan".

Det är med andra ord inte så stor skillnad i hur bibliotekscheferna beskriver önskvärd kompetens hos någon som uttalat arbetar med barnverksamhet och någon som inte gör det. Två bibliotekschefer har däremot gjort en skillnad och använt ord som "allmän kunskap" och "övergripande kunskap" i sina svar, för att beskriva kompetensen hos någon som inte uttalat arbetar med barnverksamhet.

Det som annars nämns är initiativförmåga, "inspirerande förmåga att kunna entusiasmera till läsning", "känsla för vad barn tycker är intressant" och "våga boktipsa med inspiration och glädje".

En bibliotekschef menar att "alla som jobbar på bibliotek bidrar till läsfrämjande på ett eller annat sätt".

"Vilka krav tycker du kan ställas på en bibliotekschefs kompetens när det kommer till arbetet med läsfrämjande och litteraturförmedling för barn? Anser du själv att du uppfyller dessa, i så fall på vilket sätt?"

Övergripande struktur

I svaren beskriver bibliotekscheferna bland annat sin roll som "möjliggörare", att det handlar om att leda och fördela arbetet och att övergripande på ett strategiskt plan skapa organisatoriska förutsättningar för personalen.

Flera bibliotekschefer menar att det inte är deras roll att vara den som kan sakfrågan bäst, det handlar snarare om att ha tillit till personalen. Samtidigt lyfter en bibliotekschef att det är viktigt att själv ha en allmän kunskap om litteratur för barn och hur den förmedlas på bästa sätt.

Perspektivet att en bibliotekschef också kan vara chef för flera olika verksamheter lyfts fram och att kravet på kompetens kring enskilda frågor bör ställas därefter.

Engagemang och stöttning

Bibliotekscheferna skriver om att utmana personalen, bland annat i "att våga tänka nytt och annorlunda". En bibliotekschef lyfter att det bör ställas krav på en förståelse för uppdraget och helheten i stora drag, trots att chefen kanske inte har en operativ roll i verksamheten.

En bibliotekschef svarar att det handlar om omvärldsbevakning, om att samla exempel från andra bibliotek, vilka bidrag som finns att söka och vilka kurser och utbildningar som finns. Bibliotekschefen menar att hen skulle kunna bli bättre på omvärldsbevakningen och "jobbar på det".

"Ser du att det saknas någon kompetens hos din personal? I så fall vilken kompetens?"

På den här frågan varierar svaren något. Allt mellan att rätt kompetens finns till att det behövs en bredare kompetens. En bibliotekschef skriver att kompetensutveckling alltid behövs och ställer frågan "när är man fullärd?".

Det som konkret lyfts fram är kunskap om läsning för alla och kunskapen om att det finns olika sätt att läsa. Bibliotekens fysiska rum lyfts fram, men också det "digitala rummet". Helt enkelt att använda dem på ett bättre sätt i det läsfrämjande arbetet.

Det lyfts också fram vikten av att bryta "gamla mönster", ta eget ansvar och att ha en nyfikenhet på att bygga vidare på sina kunskaper. Att hitta tid och lust till att "våga testa att bryta ny mark", för att sedan utvärdera och dela med sig av sina erfarenheter.

"Kompetensutveckling behöver ständigt vara närvarande, det behövs kompetens inom alla områden ovan, när är man fullärd?"

/ Citat från bibliotekschef.

"Vilka förutsättningar, resurser och ambitioner finns för kompetensutveckling för dig och din personal?"

Ekonomiska förutsättningar

För att kunna genomföra kompetenshöjande insatser lyfts ekonomiska förutsättningar fram som viktiga. Flera bibliotekschefer menar samtidigt att det just är ekonomiska förutsättningar som saknas. En bibliotekschef menar att resurser finns, såvida personalen visar nyfikenhet och ambitioner till insatser som kan utveckla både personalen och verksamheten i stort.

Tid och prioriteringar

Det handlar också om tid och prioritering i bibliotekschefernas svar. Perspektivet att biblioteken ska bemannas, gör att det inte alltid är lätt att få utrymme för kompetensutveckling. I alla fall inte om flera i personalen ska delta vid samma utbildningstillfälle. I så fall kan gemensamma arbetsplatsträffar vara ett alternativ, då personalgruppen ändå är samlad.

En bibliotekschef lyfter de kompetenshöjande insatser som Biblioteksutveckling bjuder in till, att dessa är värdefulla eftersom det är så mycket annat som också behöver prioriteras i den egna verksamheten. Exempelvis fortbildning inom hjärt- och lungräddning och liknande.

Synen på kompetens och det läsfrämjande arbetet i kommunernas biblioteksplaner

Förutom att analysera mönster i enkätsvaren har vi i arbetsgruppen även tittat närmare på kommunernas biblioteksplaner. Det har vi gjort för att se vad biblioteksplanerna säger om folkbibliotekspersonalens kompetens och generellt om det läsfrämjande arbetet för barn.

I flera kommuner finns det andra planer som också beskriver det läsfrämjande arbetet för barn. Bland annat handlingsplaner för barnverksamheten och läsfrämjandeplaner. I den här rapporten har vi däremot valt att fokusera på biblioteksplanerna.

I arbetet med att titta närmare på biblioteksplanerna har ytterligare en medarbetare på Biblioteksutveckling varit delaktig. Den personen har nämligen i sitt uppdrag att följa upp kommunernas biblioteksplaner.

Det vi tittat närmare på, är vad som står i biblioteksplanerna om:

- det läsfrämjande arbetet för barn,
- särskilda fokusområden för det läsfrämjande arbetet,
- vilka exempel som ges på aktiviteter och evenemang,
- barns delaktighet och inflytande i det läsfrämjande arbetet,
- samverkan och samarbete med andra aktörer,
- folkbibliotekspersonalens kompetens.

Om det läsfrämjande arbetet

Alla kommuner nämner det läsfrämjande arbetet för barn i sina biblioteksplaner. Många gör kopplingar och refererar till det som står i bibliotekslagen.

Det läsfrämjande arbetet beskrivs ganska generellt i biblioteksplanerna. Vi tittade efter särskilda fokusområden, men hade svårt att urskilja några specifika. Däremot är det flera som lyfter att det finns ett fokus på att arbeta utifrån de prioriterade grupperna i bibliotekslagen.

I biblioteksplanerna finns det även ett liknande mönster som i enkätsvaren, nämligen att det läsfrämjande arbetet ofta beskrivs tillsammans med ord som främja, stimulera, uppmuntra, inspirera, glädje och lust. Mörbylånga kommun gör däremot en koppling mellan läsförståelse och kunskapssamhällets utveckling, samt att läsning är en demokratisk fråga.

Mönsterås kommun skriver att: "Läsning och de

språkfärdigheter och insikter som följer av läsning skapar förutsättningar för ett aktivt deltagande i det demokratiska samhället".

Det är få biblioteksplaner som refererar till forskning på det läsfrämjande området. Det är bara Västerviks kommun som tar utgångspunkt i statistik om invånarna för att beskriva ett nuläge och vilka utvecklingsområden som finns framåt. Vimmerby kommun nämner att det finns en "tydligt vikande trend i antalet barn och unga som är aktiva låntagare, denna trend måste vi sätta in aktiva åtgärder för att bryta".

I biblioteksplanerna är det mycket fokus på mediebeståndet, när det kommer till det läsfrämjande arbetet. Enligt biblioteksplanerna ska mediebeståndet vara aktuellt, brett, varierat, mångsidigt, tillgängligt och utgå från användarnas behov och önskemål.

Många betonar att det är viktigt att det läsfrämjande arbetet utgår från användarnas behov och önskemål.

Om läsfrämjande aktiviteter och evenemang

När det gäller exempel på läsfrämjande aktiviteter och evenemang ges det generellt ganska få konkreta exempel. Tre kommuner nämner inga exempel alls.

Framför allt är det många kommuner som beskriver den verksamhet som redan finns idag, alltså aktiviteter och evenemang som är pågående. Det är få kommuner som beskriver vilka planer som finns framåt. Några av aktiviteterna och evenemangen som nämns är:

- Gåvobok till de minsta barnen.
- Morgonmys med rim, ramsor och sånglekar.
- Olika former av sagostunder. Bland annat på bokbuss, på förskola, med TAKK (tecken som alternativ och kompletterande kommunikation), på olika språk och dramatiserade sagostunder.
- Bokdepositioner, bokkassar och boklådor.
- Olika läsfrämjande projekt, bland annat "Lässurr".

- Aktiviteter på skolloven, exempelvis Sommarboken och Läslovet.
- Författarbesök.
- Boktips.
- Uppsökande verksamhet för att nå både barn och föräldrar.
- Medverka vid förskolornas föräldramöten för att informera om högläsning och språkutveckling samt ge boktips.

Om barns delaktighet och inflytande

När det gäller barns delaktighet och inflytande finns det ett mönster i biblioteksplanerna, nämligen att det ofta kopplas samman med mediebeståndet. Helt enkelt att det handlar om att barn ges möjlighet att påverka vilka böcker som biblioteket ska köpa in. Borgholms kommun skriver att: "Mediebeståndet ska vara aktuellt, brett och mångsidigt och utgå från användarnas behov och önskemål. De bygger på ett aktivt urval, där bibliotekarierna med sin kompetens och låntagarnas önskemål aktivt samverkar i urvalsprocessen".

Ett annat exempel som förekommer i biblioteksplanerna är att barn ska ges möjlighet att påverka biblioteksrummets utformning.

Barns delaktighet och inflytande beskrivs på ett förhållandevis generellt sätt i biblioteksplanerna. Många skriver att barn ska göras delaktiga, men det är få som på ett tydligt sätt beskriver hur.

"Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad."

/ Barnkonventionen, artikel 12.

Om samverkan och samarbete

I biblioteksplanerna lyfts det flera exempel på aktörer som folkbiblioteken samverkar och samarbetar med:

- Barnhälsovård.
- Förskola.
- Dagbarnvårdare.
- Öppen förskola.
- Kulturskola.
- Kulturinstitutioner.
- Fritidsverksamhet.
- Fritidsgårdar.
- Föreningar.
- Kulturutövare.

- Asylcenter.
- Skola.
- Skolbibliotekarier.
- Andra förvaltningar inom kommunen.
- Kultursekreterare i kommunen.
- Andra kommuner i länet.
- Regionsamverkan Sydsverige.
- Biblioteksutveckling Region Kalmar län.

Om folkbibliotekspersonalens kompetens

När det gäller folkbibliotekspersonalens kompetens inom det läsfrämjande området ges det flera exempel i biblioteksplanerna. Bland annat att personalen ska:

- vara fackutbildad, professionell och serviceinriktad,
- ha en allmänt bred kompetens inom många områden och ha god kunskap om böcker och läsning,
- ha god förmåga att svara på frågor, hjälpa eller leta reda på information om böcker, teknik, kunskapsinhämtning och lokalsamhället,
- ha kompetens och utbildning för att kunna arbeta med prioriterade grupper genom exempelvis att arbeta med Äppelhyllan och aktiviteter som sagostund med TAKK,
- kunna bygga mediesamlingar utifrån normkritiskt tänkande,
- kunna utveckla arbetet med den läsfrämjande verksamheten,
- kunna ge ett bra bemötande och ha en vilja att ge god service,
- kunna omvärldsbevaka och hänga med i den digitala utvecklingen.

Nybro kommun skriver att vid nyrekrytering "ska kompetensbehovet utvärderas utifrån bibliotekets aktuella roll och utformning". Högsby kommun skriver att "personalgruppens sammansättning ska spegla dagens samhälle och bör därför även inkludera personer med annat modersmål än svenska".

Flera kommuner betonar att personalens kompetensutveckling är viktig för att kunna utveckla bibliotekets verksamhet. Västerviks kommun beskriver hur kompetensutveckling kan ske i olika former, exempelvis genom skraddarsydda kurser till alla eller att gå bredvid en kollega.

Några kommuner nämner Biblioteksutveckling som en viktig part för att bidra till personalens kompetensutveckling, bland annat genom utbildningar som Biblioteksutveckling erbjuder. Men också för att möjliggöra ett utbyte mellan folkbiblioteken i länet och en möjlighet till kollegialt lärande.

Generellt beskrivs folkbibliotekspersonalens roll för folkbibliotekets verksamhet som viktig i biblioteksplanerna. Nybro och Torsås kommun skriver att "per-

sonalen är bibliotekets viktigaste resurs” och Högsby kommun beskriver personalen som ”en viktig hörnsten i verksamheten”.

Om tillgänglighet

Ett tydligt mönster i biblioteksplanerna är tillgänglighet. Flera kommuner skriver på ett eller annat sätt att biblioteket ska vara tillgängligt för alla och vara anpassat efter användarnas behov.

Borgholms kommun skriver att biblioteket ska ”möta framtidens krav på tillgänglighet”. Mörbylånga kommun skriver att: ”Biblioteksverksamheten anpassar sin verksamhet utifrån olika demografiska förändringar. Medborgarnas behov och krav på verksamheten står alltid i fokus”.

”Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.”

/ Barnkonventionen, artikel 2.

Om biblioteksrummet

Flera kommuner nämner biblioteksrummet som ett viktigt verktyg i det läsfrämjande arbetet. Biblioteksrummet ska vara attraktivt, inbjudande, inspirerande, funktionellt, locka till sig besökare i alla åldrar, vara lätt att orientera sig i och vara tillgängligt för alla. Flera betonar att biblioteket är för alla och att det ska vara en plats där alla känner sig välkomna och trygga.

Kalmar kommun skriver i sin biblioteksplan att ”prioriteringen av barn och unga ska vara synlig i biblioteksrummet.” Mörbylånga kommun räknar in personalen i biblioteksrummet: ”Besökarna ska mötas av välkomnande lokaler där de kan trivas och lätt kunna ta del av bibliotekens utbud. Detta åstadkommer vi genom att ha en bra exponering av media och en lyhörd kompetent personal som ger relevanta svar”.

Om utvecklingsområden

Flera kommuner nämner utvecklingsområden för folkbibliotekets verksamhet. Det här är några exempel som kopplar an till det läsfrämjande arbetet för barn:

- Kontakten med föräldrar, för att informera om barns språk- och läsutveckling.
- Bibliotekets marknadsföring, bland annat den digitala marknadsföringen.
- Arbetet med Äppelhyllan.
- Arbetet med ”regnbågsbiblioteket”.
- Arbetet med digitala tjänster.
- Samverkan med andra aktörer, både internt och externt.
- Personalens IT-kompetenser.
- Bibliotekets arbete kring prioriterade grupper.
- Det fysiska rummet, med hänsyn till de prioriterade grupperna.
- Kartlägga målgruppens behov och önskemål som biblioteket kan möta och uppfylla.
- Ta reda på vilka språk som pratas i kommunen för att kunna erbjuda litteratur på olika modersmål.
- Öka medvetenheten om bibliotekets verksamhet för barn och ungdomar samt deras vårdnadshavare.
- Hitta nya sätt att inspirera till mer fritidsläsning för barn och ungdomar.
- Skapa programverksamhet för barn i bokbussen.
- Att barn involveras i biblioteksutvecklingen och tas in som aktiva deltagare när de använder biblioteket.
- Att personalen utvecklar nya moderna kompetenser och insikter inom området barn och deras familjer.



Böckerna på bordet är till utlåning



HBQIA+

ytbegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner, personer med queera uttryck och identiteter och intersexpersoner.

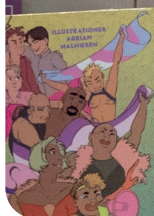
och bisexuell handlar om sexuell läggning, alltså vem man blir kär i eller om homosexuell blir man kär i och attraherad av personer av samma kön. Som bisexuell blir man kär i och attraherad av personer oavsett kön.

om könsidentitet och hur man uttrycker sitt kön. Många transpersoner sig inte med det kön man tilldelades vid födseln. Trans har inget med åra utan handlar om vilket kön man själv har eller hur man uttrycker det.

ngen "hbtq" handlar om queer som identitet, att vara queer. Det innebär t bryta mot normer kring kön, sexualitet och/eller relationer, exempelvis transperson, ha en icke-monogam relation eller att skaffa barn med en vän i stället för en kärlekspartner.

en person kalla sig som har en intersexvariation. Intersexvariationer är änd i vilket könskromosomerna, könskörtlarna (testiklar eller äggstockar) ens utveckling är atypisk. Det går att vara intersex och man, kvinna eller något annat.

som förkortningen hbt förkom i tryck var 2000 i RFSL:s tidning Kom Ut. redde tidigare använda uttryck som homo, lesbisk, bög och gay, och nu transpersoner. Över åren har fler bokstäver tillkommit i förkortningen. År RFSL använda hbtqi i stället för hbt, och år 2019 etablerades officiellt förkortningen hbtqi.



H

En person som har förmågan att bli kär i och/eller attraheras av någon av samma kön



B

En person som har förmågan att bli kär i och/eller attraheras av människor oavsett kön



T

En paraplybegrepp som beskriver personer som inte alla eller delvis inte identifierar sig med det kön en fötts tilldelat vid födseln



Q

En identitet, där personen inte vill kategoriseras sin läggning eller sitt kön. Politisk och akademisk benämning som frågasätter normer om kön och sexuell läggning



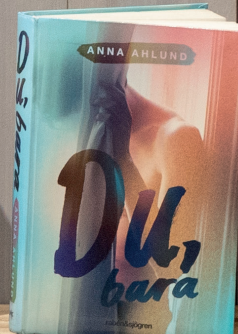
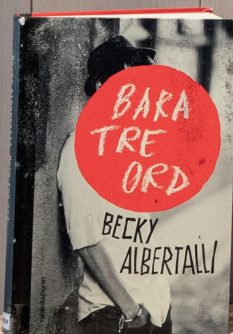
I

Att ha en intersexvariation (interkönsd på svenska) innebär att medfött tillstånd vilket könskromosomerna, könskörtlarna (testiklar eller äggstockar) eller könsorganens utveckling är atypisk



A

Används oftast för att beskriva en person som aldrig eller under en period inte känner sexuell attraktion, inte har någon erotisk eller inte önskar inkludera andra fysiskt i sin sexuella praktik



Arbetsgruppens reflektioner

Under arbetets gång har vi i arbetsgruppen dröjt oss kvar i vissa diskussioner. Vi har bland annat diskuterat det som står i enkätsvaren, men vi har också diskuterat det som inte står där. Detsamma när det gäller kommunernas biblioteksplaner. I det här avsnittet har vi samlat några av våra reflektioner.

Det vi bland annat diskuterat är hur svårt det faktiskt var att dra slutsatser utifrån enkätsvaren. En anledning var att vi upplevde att vissa begrepp användes på olika sätt. Exempelvis återkom begrepp som omvärldsbvakning och barnperspektivet i flera av svaren, men vi anade att begreppen användes för att beskriva olika saker. På så vis var det ibland svårt att jämföra svaren med varandra. Eftersom vi inte var säkra på vad som menades i det ena eller det andra fallet.

Som inledning till enkäten valde vi att inte definiera begreppen läsfrämjande och litteraturförmedling, i stället valde vi att fråga vad begreppen betydde för folkbibliotekspersonalen och bibliotekscheferna.

Det vi såg i svaren var att det skiljde sig något åt vilken innebörd var och en tillskrev begreppen. Det fanns till och med de som inte hört begreppet litteraturförmedling tidigare och flera hade svårt att beskriva det med egna ord.

Anledningen till att vi valde att inte definiera begreppen i enkäten, var för att vi ville ta reda på vad folkbibliotekspersonalen och bibliotekscheferna tänkte kring dem. Nu visade det sig att en del stämde överens med varandra, men mycket skiljde sig också åt. Det är någonting som vi i arbetsgruppen tänker att vi i länet kan behöva prata vidare kring. Att vi kanske behöver prata om vad begreppen betyder för oss och skapa ett gemensamt språk kring det läsfrämjande arbetet. Det tänker vi i arbetsgruppen skulle underlätta vid diskussioner när vi exempelvis ska samverka och samarbeta kring någonting. Så att vi säkert vet att vi pratar om samma sak.

Synen på kompetens

I många fall tycks det finnas en liknande bild av vilken kompetens som folkbibliotekspersonal och bibliotekschefer bör ha. Däremot kan graden av kompetens och kunskapsnivå skilja sig något åt. Litteraturkännedom är ett tydligt exempel. Många skriver i sina enkätsvar att det är en viktig kompetens. Däremot varierar det väldigt vilken grad av kompetens som en bör ha. Alltifrån att "ha ett hum" till att vara väl inläst på både äldre och nytutgiven litteratur.

En slutsats som vi kunde dra utifrån svaren är att det ställs höga krav på både folkbibliotekspersonalens och bibliotekschefernas kompetens. Om vi skulle lägga samman allt som står i svaren skulle den gemensamma kravlistan bli väldigt lång. Vid flera tillfällen ställde vi oss därför frågan om kraven verkligen är rimliga och realistiska.

Frågorna i enkäterna var visserligen ställda utifrån den enskilda individens kompetens. Kanske var det därför som få lyfte vikten av en samlad kompetens i en personalgrupp, styrkan i att komplettera varandra. Vi återkom ofta till det i våra diskussioner i arbetsgruppen, att det kanske inte är rimligt att tänka att alla ska ha samma kompetens. Kanske är det mer viktigt att rätt kompetens finns samlad i personalgruppen eller att den finns samlad bland länets folkbibliotekspersonal? Att det därför finns en vinst att samarbeta, både i den egna personalgruppen och mellan kommunerna.

"Men kompetenshöjning kan man tolka på olika sätt. En kollega kan lära mig något nytt genom att berätta/visa något och då har jag fått en kompetenshöjning denna dag. Dessa kompetenshöjningar är lätta att genomföra då man lär sig av varandra. Kompetenshöjningar som är genom en utbildning eller liknande är svårare att genomföra då det tar tid och oftast är en extra kostnad för verksamheten."

/ Citat från folkbibliotekspersonal.

Kompetens eller personlig egenskap?

Något som vi också återkommit till i våra diskussioner, är hur frågor kring kompetens ofta tenderar att ge svar kring personliga egenskaper. I ett enkätsvar från nätverket för barn och unga skriver någon att det är viktigt att de som arbetar med barnverksamhet är "pedagogiskt utbildad", medan någon annan skriver att det är viktigt att "ha en viss pedagogisk ådra".

Ett av de mest tydliga mönster som vi sett i enkätsvaren är hur ord som pepp, lust, glädje och entusiasm finns med för att beskriva folkbibliotekspersonalens läsfrämjande arbete. Det är också ord som ofta används för att

beskriva den person som arbetar med barnverksamheten. Vikten av att den personen genomför sitt arbete med just glädje och entusiasm, att personen har ett "genuint intresse för barn" skriver någon är viktigt och "älskar barn" skriver någon annan.

En fråga som vi i arbetsgruppen ställt oss är om andra uppdrag inom folkbibliotekens verksamhet skulle beskrivas på samma sätt. Skulle vi exempelvis säga att det är viktigt att någon som arbetar med folkbibliotekets IT-hjälp genomför det arbetet med pepp, lust, glädje och entusiasm? Eller att någon som arbetar med tjänsten "Boken kommer" exempelvis måste "älska pensionärer"? Om inte, vad beror i så fall det på?

Ambitioner med det läsfrämjande arbetet

När vi tagit del av enkätsvaren har vi också slagits av vilka höga ambitioner som finns för det läsfrämjande arbetet. Samtidigt finns det också en otrolig vilja att genomföra ett bra arbete.

Många betonar att det arbete som görs idag är bra. Men att vi samtidigt måste göra mer och bättre. Vi måste hitta nya metoder, nå fler barn och läsa fler böcker för att kunna förmedla rätt bok till rätt läsare.

Det är flera som i sina svar nämner ambitioner som finns för det läsfrämjande arbetet. Ofta beskrivs ambitionerna som högre än vad det finns resurser till och att det i sin tur skapar en viss frustration. Men det är inte alltid lika tydligt vad det är för ambitioner och om det är ambitioner som finns på individnivå eller om de är gemensamma och förankrade i personalgruppen.

Styrdokument och uppföljning

I enkätsvaren är det få som gör kopplingar till relevanta styrdokument för att beskriva det läsfrämjande arbetet. Det är få som nämner den egna biblioteksplanen som ett stöd för att planera och prioritera det läsfrämjande arbetet. Och det är få som på ett tydligt sätt hänvisar till bibliotekslagen.

Här ser vi i arbetsgruppen att det finns möjlighet att fördjupa samtalen framöver. För vad säger egentligen bibliotekslagen om det läsfrämjande arbetet? Och kan vi på ett tydligare sätt knyta an samtalen i länet till de nationella målen för läs- och litteraturfrämjande?

Det är också få som i sina enkätsvar nämner vikten av analys, uppföljning och utvärdering av det läsfrämjande arbetet. I ett av svaren skriver någon att det som saknas ibland är en "reflektion kring själva syftet med det vi gör". Personen efterfrågar en större diskussion kring det läsfrämjande arbetet och menar att bibliotekarier ibland "försvarar och lovprisar läsningen endast utifrån egen känsla".

Folkbibliotekspersonalens läsfrämjande arbete beskrivs som sagt i svaren ofta tillsammans med ord som pepp, lust, glädje och entusiasm. Någon skriver att det läsfrämjande arbetet handlar om att "få barn att älska böcker och läsning och förstå magin med böcker". Det är många som är inne på samma spår. Att det främst är glädjen till läsningen som folkbibliotekspersonalen ska förmedla. Däremot är det få som lyfter vikten av att det läsfrämjande arbetet borde vila på en vetenskaplig grund. Även i biblioteksplanerna såg vi att det saknades argument för det läsfrämjande arbetet utifrån aktuell forskning.

Barnkonventionen

Det är få som i sina enkätsvar lyfter fram barnkonventionen i relation till det läsfrämjande arbetet. Många skriver att det är viktigt att folkbibliotekspersonalen utgår från barnets behov, förutsättningar och intressen. Många nämner också att det är viktigt att folkbiblioteken arbetar för att nå nya grupper. Det går såklart att göra kopplingen mellan det arbetet och de rättigheter som barn har enligt barnkonventionen. Men det är samtidigt få som i sina svar argumenterar just med barnkonventionen som utgångspunkt. Det är dessutom få som nämner arbetet med barns delaktighet i sina svar.

Det var också något som vi såg i kommunernas biblioteksplaner. Det görs egentligen ingen tydlig koppling där mellan barnkonventionen och det läsfrämjande arbetet. Med det sagt så utesluter det inte att folkbiblioteken faktiskt arbetar utifrån barnkonventionen. Det arbetet kan såklart beskrivas någon annanstans än i just biblioteksplanen.

Blicken utåt

För att komplettera rapportens tidigare avsnitt har vi i arbetsgruppen även gjort en blick utåt. Vi har bland annat tittat närmare på några andra studier och forskning som gjorts på det läsfrämjande området. Vi tänker att en blick utåt kan bidra till de samtal vi planerar att ha gemensamt i länet.

När vi var i slutfasen av rapportskrivandet gav Regionbibliotek Stockholm ut "Barns och ungas bibliotek – en kunskapsöversikt", skriven av Amira Sofie Sandin och Emma Berge Kleber. I underlaget till kunskapsöversikten ingår forskning, uppsatser på magister- och masternivå, följeforskning och andra studier som rör barns och ungas bibliotek.

I kunskapsöversikten finns ett kapitel som heter "Barnbibliotekarien". Kapitlet handlar bland annat om studier som gjorts kring barnbibliotekariers kunskaper och omvärldsbevakning samt samverkan med andra professioner. Det kapitlet tänker vi i arbetsgruppen kan vara till grund för ett fortsatt samtal här i länet. Detta för att jämföra mönster i enkätsvaren, med det som kunskapsöversikten lyfter fram.

Centrala kompetenser i barnbiblioteksarbetet

Vi har även läst "Barnbibliotekariers kompetens – En fokusgruppsstudie i Stockholms län" av Jenny Lindberg (Region Stockholm: 2019) med stort intresse.

Skriften inleds med en sammanfattning av tidigare studier som gjorts om barnbibliotekariers arbete och kompetens. Bland annat tar texten upp studier och forskning kring litteraturkännedom. Vilket är intressant för oss i länet att diskutera vidare kring, eftersom litteraturkännedom var ett tydligt mönster i enkätsvaren.

Det finns även en diskussion i texten som handlar om kompetens kontra personliga egenskaper. Något som vi i arbetsgruppen lyfte i rapportens tidigare avsnitt, som en reflektion utifrån enkätsvaren.

"Det uttalade behovet av litteraturkännedom beskrivs ofta som speciellt på det sättet att det kräver ständig omvärldsbevakning och läsning. Utgivningen av barn- och ungdomslitteratur är omfattande och att hålla sig à jour handlar, så att säga, om att sikta mot ett rörligt mål."

/ Citat från "Barnbibliotekariers kompetens – En fokusgruppsstudie i Stockholms län".

Skriften bygger annars på en studie som gjorts i Stockholms län, som bland annat utgår från frågan om vilka kompetenser som ses som centrala i barnbiblioteksarbetet. I studien har både biblioteksmedarbetare och chefer deltagit i olika fokusgrupper.

Den mest centrala kompetensen som lyfts fram i studien är just litteraturkännedom. Men det finns också fler likheter mellan studien och enkätsvaren här i länet. Bland annat vikten av att det finns kompetens att utgå från användarens behov och intressen, bygga relationer till barn och ge ett bra bemötande.

Vi i arbetsgruppen tänker att det vore intressant att diskutera skriften vidare. Och på samma sätt som Pia Borrmann gör i efterordet, ställa oss frågan om barnbibliotekariens kompetens verkligen motsvarar behovet hos barn och unga.

Läsfrämjande metoder som fungerar

"Med läsning som mål – Om metoder och forskning på det läsfrämjande området" (Kulturrådet: 2015) är en kunskapsöversikt över läsfrämjande metoder. Den är skriven av Jonas Andersson och tar upp både svensk och nationell forskning.

Första kapitlet, "Läsfrämjande", diskuterar bland annat begreppen läsfrämjande och litteraturförmedling. Det kapitlet tänker vi i arbetsgruppen vore intressant att diskutera vidare kring. Med tanke på det som vi var inne på i det tidigare avsnittet, nämligen att det finns en vinst i att skapa ett gemensamt språk kring det läsfrämjande arbetet.

Det femte kapitlet tar upp något som också var väldigt närvarande i enkätsvaren, nämligen bokprat. I kapitlet lyfts frågan om vad som menas med att en läsfrämjande metod fungerar och om bokprat verkligen är ett exempel på en sådan. Jonas Andersson ställer frågan vilken inverkan som bokprat egentligen har på barnets läsning.

Det avslutade kapitlet ger en rad allmänna rekommendationer kring det läsfrämjande arbetet, utifrån det som rapporten lyft. Den listan kan vara intressant att diskutera vidare kring, bland annat för att jämföra listan med det som står i kommunernas biblioteksplaner.

Tre angelägna frågor

Kulturrådet gav 2023 ut "Nuläge om barns och ungas läsning – Med samverkan i fokus". Det är en kartläggning som bland annat utgår från statliga utredningar och undersökningar och som ger ett nuläge om barns och ungas läsning i Sverige. Den visar bland annat på tre angelägna frågor i det läsfrämjande arbetet:

- Stärka läsning för unga och unga vuxna.
- Överbrygga läsklyftor som beror på socioekonomiska skillnader.
- Öka ungas delaktighet.

Det här är frågor som är viktiga för oss i länet att diskutera vidare kring. Vad kan vi exempelvis gemensamt göra för insatser, för att göra skillnad? Vilka kunskaper och vilken kompetens behöver vi för att ta frågorna vidare? Finns den kunskapen och kompetensen idag?

Barns delaktighet

Parallellt till arbetet med den här rapporten har Biblioteksutveckling också lett en projektgrupp som består av tre kommuner. Projektgruppen har haft till uppgift att närma sig frågan vad barn i länet säger om folkbibliotekens verksamhet i länet, genom att genomföra olika delaktighetsprocesser tillsammans med barn.

Erfarenheter från det arbetet har samlats i rapporten "Gör ni det här så kommer det fler". Den rapporten kan också vara en utgångspunkt i fortsatta samtal. Bland annat för att diskutera hur folkbibliotekspersonalens kompetens svarar upp till behov och önskemål som finns hos barn i länet.

Även "Att utforma ett barnbibliotek tillsammans med barn – Delaktighetsprocesser på Malmö stadsbibliotek" av Barbro Johansson och Frances Hultgren (Högskolan i Borås: 2018) kan vara intressant att ta med till fortsatta samtal. Det är en rapport som är ett resultat av en följeforskning, med fokus på just barns delaktighet. I det här fallet handlar det om arbetet med att skapa en ny barnavdelning på Malmö stadsbibliotek.

Tid och utrymme för reflektion

I "Bibliotekariers praktiska kunskap – om kunskap, etik och yrkesrollen" (Regionbibliotek Stockholm: 2016) har några bibliotekarier från olika folkbibliotek i Stockholms län skrivit varsin essä för att reflektera utifrån sin yrkesroll. Eva Schwarz skriver i inledningen att det bibliotekarierna gjort är att skriva om "förändringar i yrkesrollen och de kunskapsmässiga och etiska utmaningar de ställs inför" och att varje essä är skriven "med



utgångspunkt i en egenupplevd och svårbedömd handlingssituation, då yrkeskunnandet och yrkesrollen ställts på sin spets".

Sammantaget lyfter essäerna många intressanta frågor som rör folkbibliotekspersonalens kunskap och kompetens. För vad är egentligen bibliotekariens kunskapsområde? Är bibliotekarie en profession eller serviceyrke? Vilka krav ställs på en bibliotekarie och vad innebär det att göra sitt jobb bra?

Essäerna berättar om en komplex yrkesroll. För vad innebär det egentligen att arbeta med ett öppet rum, dit alla är välkomna in? En arbetsdag kan innebära att många beslut ska tas och det är många situationer som kan uppstå.

Vi i arbetsgruppen tycker oss se i enkätsvaren att det finns ett behov av att skapa tid och utrymme för reflektion. På samma sätt som varje essä gör. För det finns såklart anledning att fördjupa kunskaperna kring praktiska metoder i det läsfrämjande arbetet. Men som någon också skrev i sitt enkätsvar: "Det jag kan sakna ibland är en reflektion kring själva syftet med det vi gör".

Slutord

Vi i arbetsgruppen påbörjade vårt arbete i april 2023. Det vi gjort är att genomföra en kartläggning och den här rapporten är ett resultat av det arbetet.

Utifrån rapporten planerar vi även för en Läsfrämjande-träff, dit folkbibliotekspersonal och bibliotekschefer i länet bjudits in. Tanken är att vi tillsammans ska utgå från rapporten och ha samtal utifrån den. På så vis är rapporten en början på ett långsiktigt arbete, med målet att stärka det läsfrämjande arbetet för barn på folkbiblioteken i länet.

Vi i arbetsgruppen har identifierat fyra områden som vi tänker är viktiga att ha med sig i arbetet framåt. Detta är områden där vi ser att det finns vinster i att tillsammans i länet fördjupa våra samtal och stärka vår kompetens.

- **Det läsfrämjande arbetet med barnkonventionen som utgångspunkt**

Här ser vi att det kan finnas anledning att diskutera vad det egentligen innebär att utforma en verksamhet och biblioteksrum för alla barn. Hur skapar vi ett bibliotek där alla känner sig välkomna? Hur gör vi barn mer delaktiga i det arbetet?

- **Utgå från forskning och statistik för att planera det läsfrämjande arbetet**

Utifrån det som vi i arbetsgruppen sett i enkätsvaren och biblioteksplanerna, ser vi att det finns anledning att diskutera hur vi kan utgå mer från aktuell forskning och statistik för att planera det läsfrämjande arbetet. Att vara uppdaterad på det kräver såklart resurser, därför finns det en vinst i att lyfta frågan gemensamt i länet. På det här området tror vi att det finns stora möjligheter att samarbeta.

- **Långsiktiga mål, utvärdering och uppföljning av det läsfrämjande arbetet**

Här ser vi att det kan finnas anledning att diskutera vad vi vill med det läsfrämjande arbetet framåt. Hur tänker vi att det ser ut om tio år? Hur vill vi att det ska se ut? Vad behöver vi göra idag och om tre år för att nå dit? Hur ser våra visioner ut, om vi skulle drömma stort? Hur gör vi barn delaktiga i att utvärdera det arbete som vi gör idag och för att skapa visioner framåt?

- **Skapa tid och utrymme för reflektion**

Vi i arbetsgruppen tycker oss se i enkätsvaren att det finns ett behov av att skapa tid och utrymme för reflektion kring det läsfrämjande arbetet. Att det finns en vinst i att dela våra tankar med varandra, både i den egna personalgruppen och tillsammans i länet. För att fördjupa oss i frågor kring varför vi gör det vi gör. Vad får det för effekter det vi gör?

Vi i arbetsgruppen hoppas att den här rapporten kommer bidra till många intressanta samtal framöver. Kring dessa fyra områden, men förhoppningsvis också fler än så. Och att samtalen i sin tur kan bidra till att stärka det läsfrämjande arbetet för barn på folkbiblioteken i länet.

Vi tycker att det varit givande att arbeta fram den här rapporten. Det har varit intressant att fördjupa sig i de här frågorna och vi har haft många spännande diskussioner. Något vi återkommit till flera gånger är att vi sett det som positivt att vi varit tre som bidragit i arbetet. Vi tänker att det gett en positiv effekt för slutresultatet. Men det har också inneburit att vi i arbetet med kartläggning av synen på kompetens också lyft varandras kompetens i arbetsgruppen. Av den enkla anledningen att vi gjort arbetet tillsammans. Vilket vi sett som en vinst i sig.

Elin Johansson, Ellinore Goude och Linn Kvist
Kalmar, februari 2024

Referenser

”Att utforma ett barnbibliotek tillsammans med barn – Delaktighetsprocesser på Malmö stadsbibliotek” av Barbro Johansson och Frances Hultgren (Högskolan i Borås: 2018).

”Barns och ungas bibliotek – en kunskapsöversikt” av Amira Sofie Sandin och Emma Berge Kleber (Regionbibliotek Stockholm: 2024).

”Barnbibliotekariers kompetens – En fokusgruppsstudie i Stockholms län” av Jenny Lindberg (Region Stockholm, Kulturförvaltningen: 2019).

”Bibliotekariens praktiska kunskap – om kunskap, etik och yrkesrollen” redaktör Eva Schwarz (Regionbibliotek Stockholm: 2016).

”Främja läsning – Handlingsprogram för läsfrämjande 2019” (Statens kulturråd: 2019).

”Lyft för läsning – Delat lärande på vetenskaplig grund. Delredovisning av regeringsuppdraget Läsfrämjandelyft för folkbibliotek 2021-2023” (Statens kulturråd: 2022).

”Med läsning som mål – Om metoder och forskning på det läsfrämjande området” av Jonas Andersson (Statens kulturråd: 2015).

”Nuläge om barns och ungas läsning – Med samverkan i fokus. En kartläggning med stöd av Läsrådet” (Statens kulturråd: 2023).

Kommunernas biblioteksplaner

Borgholms kommun 2021-2025.

Emmaboda kommun 2022-2024.

Hultsfreds kommun 2022.

Högsby kommun 2022-2023.

Kalmar kommun 2020-2025.

Mönsterås kommun 2023-2026.

Mörbylånga kommun 2020-2024.

Nybro kommun 2023-2027.

Oskarshamns kommun 2021-2025.

Torsås kommun 2024-2026.

Vimmerby kommun 2019-2023.

Västerviks kommun 2017-2023.